

ضرورت اخلاقی تبیین مدل شهروند محوری مردم سالار در سازمان‌های دولتی ایران

نرگس آهنگر*، دکتر رضا رسولی، دکتر حسن درویش، دکتر محمود اسعدی

گروه مدیریت دولتی، مرکز تحصیلات تکمیلی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران
(تاریخ دریافت: 97/3/27، تاریخ پذیرش: 97/5/20) (چاپ سریع)

چکیده

زمینه: پژوهش‌های چندی در زمینه مردم سالاری و حقوق شهروندی صورت پذیرفته است. اما هیچ کدام به ضرورت اخلاقی و انسانی مطالعه بسترهای لازم برای توسعه مفهوم شهروند محوری مردم سالار در سازمان‌های دولتی نپرداخته است. با این تفاسیر هدف مطالعه حاضر تبیین مدل شهروند محوری مردم سالار در سازمان‌های دولتی ایران می‌باشد.

روش: روش پژوهش کیفی و کمی می‌باشد. جامعه آماری بخش کیفی شامل خبرگان مدیریت دولتی بوده که 15 نفر از آنها به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شده‌اند. ابزار پژوهش در این مرحله پرسشنامه باز می‌باشد که در 4 مرحله تا رسیدن به اجماع در زمینه شاخص‌ها استفاده شده است. همچنین جامعه آماری بخش کمی شامل کارمندان وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و سازمان تأمین اجتماعی استان تهران می‌باشد که نمونه‌ای به حجم 385 نفر با روش نمونه‌گیری تصادفی از بین آنها انتخاب شده و با ابزار پرسشنامه بسته مورد پیمایش قرار گرفتند. جهت محاسبات آماری همبستگی پیرسون از نرم افزار SPSS و در بخش طراحی مدل، معادلات ساختاری و نرم‌افزار لیزرل 8,5 استفاده شده است.

یافته‌ها: بیانگر برآزش مناسب مدل طراحی شده شهروند محوری مردم سالار در سازمان‌های دولتی است که داده‌های فاز کمی نیز همبستگی بالای گویه‌های هر دو شاخص را مورد تأیید قرار می‌دهد.

نتیجه‌گیری: توسعه اخلاقیات مستلزم تحقق مفاهیم شهروندی در قالبی مردم سالار در سازمان‌ها است تا بتواند عدالت و مساوات را مطابق نیاز شهروندان فراهم آورد.

کلیدواژه‌گان: اخلاق، مردم سالاری، شهروند محوری مردم سالار

سر آغاز

روابط اجتماعی افراد شناخته شده است. اگر بخواهیم در شهر و کشوری با آرامش، مردم سالاری⁴ و صلح زندگی کنیم باید هم دولت به حقوق و وظایف شهروندی احترام بگذارد و هم شهروندان به تعهدات خود در این زمینه عمل نمایند (2,3). به‌طور کلی مهم‌ترین منابع قابل استفاده برای ایجاد اخلاق شهروند محوری و رعایت حقوق شهروندان در یک کشور شامل دین، عرف، آداب و رسوم، اخلاق مدنی⁵ و اخلاق سیاسی می‌باشد. از آنجا که ایران کشوری با دین واحد و احترام به سایر ادیان الهی می‌باشد و همچنین از باب تنوع قومیتی، آداب و رسوم و فرهنگ‌های متنوع بسیار غنی می‌باشد. بنابراین بهتر است توجه خود را روی موارد اخلاق مدنی و اخلاق سیاسی متمرکز نماییم. در باب توسعه اخلاق مدنی، دیدگاه مشترک

واژه شهروند¹ یکی از قدیمی‌ترین مفاهیم سیاسی و اجتماعی ناظر بر توزیع قدرت در دولت شهرهای یونان بوده است. ارسطو (322-384 ق. م) از مفهوم شهروند یاد می‌کند. از نظر او شهروند دارای حقوقی است که حق مالکیت، دادرسی، آزادی بیان و عقیده از مهمترین آنها به شمار می‌آید (1). اهمیت اخلاق² و حقوق شهروندی³ به اندازه‌ای است که رابطه نزدیکی با جایگاه حاکمیت پیدا می‌کند و حتی برخی از کارشناسان بر این باورند که اگر در جامعه‌ای حقوق و اخلاق شهروندی نهادینه نشده باشد، رابطه مردم و حاکمیت دچار تزلزل می‌شود؛ چرا که از دیرباز اخلاق به‌عنوان یک وسیله تنظیم کننده

* نویسنده مسؤول؛ نشانی الکترونیکی: ahangar.na @ gmail.com

یکپارچگی ملی، مدیریت منازعات و جامعه‌پذیری سیاسی، می‌توانند تأثیر به‌سزایی در زندگی عمومی و سیاسی جامعه بر جای بگذارند و با تاثیرگذاری بر شکل‌دهی و تبیین مصالح دینی و ملی، ضریب امنیت ملی را افزایش دهند (13). در مطالعه ای که با عنوان تحلیلی بر ابعاد و گستره آموزش غیررسمی در تربیت شهروند مردم سالار⁸ انجام شد، ضمن توضیح ملزومات اساسی شهروند مردم سالار، یعنی دانش، مهارت و منش مردم سالاری، نقش آموزش غیررسمی در تربیت شهروند مردم سالار مورد تحلیل قرار گرفته و آنگاه این مساله که آموزش غیررسمی در تقویت کدام یک از ابعاد تربیت شهروند مردم سالار می‌تواند نقش کم رنگ تر و یا پررنگ تری ایفا نماید، بررسی شد (14). در پژوهشی که با عنوان مردم سالاری و ثبات سیاسی انجام شد، محقق معتقد است یافته‌ها به‌طور کلی دیدگاه ثبات مردم سالاری را تأیید می‌کنند ولی در درون مردم سالاری‌ها نظام‌هایی ثبات بیشتری دارند که از نوعی مردم سالاری تلفیقی برخوردارند. بنابراین پس از نظام‌های مردم سالاری، نظام‌های اقتدارگرای تک‌حزبی، ریاستی و نظامی در رتبه‌های بعدی ثبات سیاسی قرار می‌گیرند. تأثیر حاکمیت قانون به‌منزله متغیر مداخله‌گر در رابطه بین مردم سالاری و ثبات سیاسی تأیید شد، ولی نقش متغیر مداخله‌گر کارآمدی اقتصادی دولت به تأیید نرسید (15).

در تحقیقی که با عنوان نقد مبانی «حقوق شهروندی لیبرالی» با تکیه بر جایگاه مردم در نظام حقوقی اسلام انجام شد، بر آن بود که مشخص کند از دیدگاه حقوق اسلام، رابطه مردم-دولت و ماهیت حقوق شهروندی رابطه‌ای دو سویه نیست؛ بلکه خود یکی از اضلاع مثلثی است که در رأس آن خداوند قرار دارد. این نکته، نه تنها در زمان شکل‌گیری حکومت که پس از آن نیز به‌طور مستمر وجود داشته و به‌طور کلی تکالیف دینی مردم و دولت در قبال خداوند، آثار اجتماعی به‌دنبال دارد و تنظیم‌کننده رابطه اجتماعی آنان در قبال یکدیگر و نیز حکومت است و بر این مبنا، حقوق اساسی و نیز حقوق شهروندی شکل می‌گیرد (16).

علیرغم اهمیت موضوع شهروند محوری مردم سالار به‌عنوان یکی از اجزای حاکمیت خوب⁹ در سال‌های اخیر هیچ پژوهشی در این زمینه صورت نگرفته است. در ایران اولین رفتارهای مردم سالارانه در قالب جنبش مشروطیت تجلی یافت. این حرکت بار دوم در قالب نهضت ملی تکرار شده است. سومین بار رفتارهای مردم سالاری مردم ایران در سال 1357 در قالب جمهوری خواهی تجلی پیدا کرد. در این سه مرحله از رویکرد مردم سالار، جامعه ایران به پشتوانه‌های تاریخی و زمینه باروری برای بسترسازی رفتار مردم سالار در جامعه جدید ایران دست یافت. اما هنوز تا نیل به الگوی مردم سالاری متناسب با ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی جامعه ایران فاصله‌ای دراز است. از آنجا که سازمان‌های دولتی¹⁰ حلقه واسط بین شهروندان و دولت جهت دست یابی به منافع مردم سالاری می‌باشند. بنابراین نقش سازمان‌های دولتی در توسعه مفهوم شهروند محوری مردم سالار بر

در زمینه تقویت مفاهیم و باورهای اخلاقی توأم با در نظر گرفتن شهروندان و حقوق آنها در حوزه‌های عمومی می‌باشد، که این امر زمینه را جهت بسط اخلاق سیاسی، تقویت مشارکت سیاسی⁶، کاهش تنش‌ها و در نهایت حاکمیت مردم سالاری فراهم می‌آورد (4). در زمینه توجه به اخلاق سیاسی مهمترین مساله در نظر گرفتن حقوق شهروندی است. حقوق شهروندی ترکیبی از دو کلمه حقوق و شهروندی است و گذشته تاریخی‌اش چندان روشن و شفاف نیست (5). حقوق شهروندی به مجموع حقوق و آزادی‌هایی گفته می‌شود که دولت اجرای آن را طبق قوانین داخلی برای اتباع خود تأمین کرده است و محتوای آن ممکن است از یک کشور به کشور دیگر متفاوت باشد (6). این مفهوم در دنیای امروز مهمترین ملاک مشروعیت⁷ نظام‌های مردم سالار محسوب شده و دارای اعتبار بالایی است. به‌طوری‌که حتی حکومت‌های غیر مردم‌سالار نیز از آن جهت توجیه افکار عمومی استفاده می‌نمایند. بر همین اساس مفهوم شهروندی با حق و سهم در قدرت سیاسی، مشارکت و مردم‌سالاری آمیخته شده است. مردم سالاری به‌عنوان شیوه زندگی سیاسی در جهان مدرن بر مبانی و اصولی استوار است که در طی فرآیند دراز مدت مبارزه برای ایجاد این مفاهیم تکوین یافته‌اند. جوهر این اصول و مبانی را می‌توان در اصالت برابری انسان‌ها، اصالت فرد، اصالت قانون، اصالت حاکمیت مردم و تأکید بر حقوق طبیعی، مدنی و سیاسی انسان‌ها یافت (1). مشروعیت دولت به‌عنوان مبنای حکومت‌های مردم سالار به کارآمدی بلندمدت دولت و برآوردن نیازهای مردم گره می‌خورد (7). در واقع، مشروعیت را می‌توان مبنای حقانیت و تجویز اعمال سلطه تعریف نمود (8). شهروندان به مثابه موجوداتی عاقل و محاسبه‌گر، اطلاعات را به حاکمان می‌فروشند و در مقابل منافعی را دریافت می‌کنند. با توجه به افزایش کارکردهای دولت در دوران مدرن و غلبه مدل دولت رفاهی، به این نوع مشروعیت نیز بیشتر توجه شد؛ به‌گونه‌ای که برخی از غلبه مشروعیت مبتنی بر نتایج یا کارکردها در دوران جدید سخن می‌گویند (9). سازمان‌ها نیز به‌عنوان حلقه‌های واسط بین شهروندان و دولت، یکی از اجزای بنیادین پیکره اجتماعی بشر امروزی به‌شمار می‌آیند (10). در گذشته، مدیریت دولتی توجه اصلی خود را به رخدادهای درون سازمان معطوف می‌داشت. اما امروزه با مطرح شدن مشارکت و مردم سالاری، مدیریت دولتی باید ابعاد اجتماعی و عمومی حرفه خود را بشناسد و از آثار سازمان خود بر محیط اجتماعی آن آگاه باشد و مسائل شهروندان و شهروندی را دغدغه ذهنی خود قرار دهد (11، 12).

در پژوهشی که با عنوان نقش حقوق شهروندی و مردم‌سالاری در توسعه سیاسی بعد از انقلاب اسلامی انجام شد، بحث حقوق شهروندی و توسعه سیاسی در جامعه ما، به شکل جدی، طی چند سال اخیر مطرح شده است. این تحقیق بیان می‌دارد، در دنیای معاصر، شهروندان ایفاگر نقشی والا در جوامع هستند و شرط اولیه حکومت‌های مردم سالار، وجود شهروندان متعهد می‌باشد. شهروندان با کارکردهای متعدد، از جمله گسترش مشارکت سیاسی، مشروعیت و

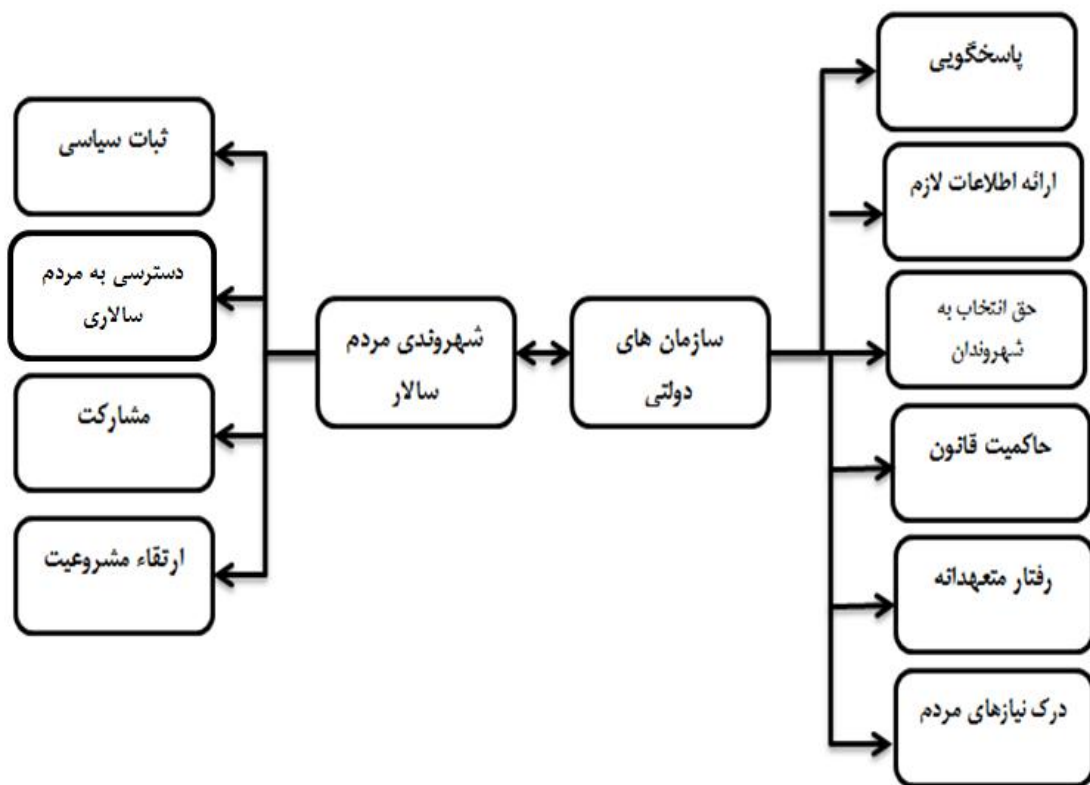

رسیدن به اجماع در زمینه شاخص‌ها و گویه‌ها در اختیار خبرگان قرار گرفته، اطلاعات هر مرحله تا رسیدن به مرحله آخر توسط روش کدگذاری باز مورد تحلیل قرار گرفته و در مرحله آخر جهت تجزیه تحلیل استنباطی این فاز، از آزمون تحلیل عاملی تاییدی با نرم افزار لیزرل 8/5 استفاده شده است. یکی از کاربردهای تحلیل عاملی تاییدی بررسی برآزش مدل حاوی سوال‌های یک متغیر است؛ بنابراین برای تایید تاثیر هریک از شاخص‌های شهروند محوری مردم سالار و شاخص‌های سازمان‌های دولتی از تحلیل عاملی استفاده شده است. همان گونه که در نگاره 1 مشاهده می‌شود بعد از انجام 4 مرحله دلفی با اساتید صاحب نظر مطابق اجماع آنها شاخص‌های شهروند محوری شامل: ثبات سیاسی¹¹، دسترسی به مردم سالاری، مشارکت شهروندان و ارتقاء مشروعیت دولت بوده و شاخص‌ها در سازمان‌های دولتی شامل: پاسخگویی¹²، ارائه اطلاعات لازم، دادن حق انتخاب به شهروندان¹³، حاکمیت قانون¹⁴، رفتار متعهدانه¹⁵ و درک نیازهای مردم¹⁶ می‌باشد.

همگان آشکار است. لذا سوال اصلی این است که چه شرایط و بستر سازمانی برای شکل‌گیری و تحقق رفتارهای مردم سالار در شهروندان وجود دارد و به عبارت دیگر کدام عوامل و انگیزاننده‌های جامعه‌شناختی در سوق دادن کنش‌گران اجتماعی به سمت و سوی رفتارهای مردم سالارانه در سازمان‌های دولتی ایران مؤثر واقع شده است؟ بنابراین تمام تلاش تحقیق حاضر فراهم آوردن جوابی برای سوالات مطرح شده است.

روش

تحقیق حاضر از این حیث که نتایج مورد انتظار آن می‌تواند برای سازمان‌ها و مدیران دولتی، خط مشی‌گذاران عمومی و شهروندان مورد استفاده قرار گیرد، به لحاظ هدف کاربردی است. همچنین رویکردی آمیخته یعنی کمی و کیفی دارد. در فاز کیفی تحقیق جامعه آماری خبرگان مدیریت دولتی بوده که از این بین 15 نفر خبره به روش نمونه‌گیری در دسترس شامل 10 نفر مرد و 5 نفر زن انتخاب شده‌اند. ابزار مورد استفاده پرسشنامه باز بوده که به روش دلفی برای

نگاره 1. مدل مفهومی تحقیق

افراد انتخابی با ابزار پرسشنامه بسته با طیف لیکرت که سوالات آن از شاخص‌ها و گویه‌های شناسایی شده در فاز کیفی به دست آمده بود مورد پیمایش قرار گرفتند. برای این منظور جهت حصول اطمینان از دقت نتایج به دست آمده از تحقیق، به ارزیابی ویژگی‌های فنی سوالات پرسشنامه در دو بخش روایی و پایایی با استفاده از معیارهای مختلف پرداخته شد، به طوری که برای سنجش روایی از روایی محتوا استفاده شد، که پرسشنامه از طریق دلفی به تایید متخصصان این حوزه رسید و اصلاحات لازم صورت پذیرفت. برای سنجش پایایی، معیار آلفای کرونباخ استفاده شده است. میزان آلفا برای گویه‌های سازمان‌های دولتی 0/853 و برای گویه‌های شهروند محوری مردم سالار 0/888 است، که ضرایب ترکیبی بالای 0/7 آلفای کرونباخ، نشان از پایایی قابل قبول دارد. در ادامه برای تعیین آزمون آماری متناسب با داده‌ها، ابتدا نرمال بودن توزیع داده‌ها مورد آزمون قرار گرفت که طبق قضیه حد مرکزی به دلیل حجم نمونه انتخابی از کارمندان سازمان‌های دولتی و همچنین

جامعه آماری فاز کمی تحقیق دو سازمان دولتی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و تامین اجتماعی استان تهران می‌باشد که براساس فرمول کوکران با استفاده از نمونه گیری تصادفی حجم نمونه ای به تعداد 385 نفر از کارکنان این دو سازمان دولتی انتخاب شده که اطلاعات جمعیت شناختی پاسخ گویان در جدول 1 آمده است.

جدول 1. اطلاعات جمعیت شناختی نمونه انتخابی

جنسیت	تعداد	درصد
زن	270	70/1
مرد	115	29/9
لیسانس	69	17/9
فوق لیسانس	127	33/00
دکتری	126	32/7
بدون پاسخ	64	16/4

جدول 2. همبستگی بین مؤلفه‌های سازمان‌های دولتی و شهروند محوری مردم سالار

مؤلفه‌های سازمان‌های دولتی	پاسخ گویی در سازمان‌های دولتی	ارائه اطلاعات لازم	دادن حق انتخاب به شهروندان	حاکمیت قانون	داشتن رفتار متعهدانه در قبال شهروندان	درک نیازهای مردم	مؤلفه‌های شهروند محوری مردم سالار
ثبات سیاسی	0/303**	0/432**	0/370**	0/375**	0/326**	0/405**	همبستگی
	0/001	0/001	0/006	0/001	0/000	0/001	Sig. (2-tailed)
دسترسی به مردم سالاری	0/435**	0/389**	0/503**	0/439**	0/482**	0/376**	تعداد همبستگی
	0/000	0/000	0/003	0/006	0/001	0/000	Sig. (2-tailed)
مشارکت شهروندان	0/309**	0/332**	0/355**	0/247*	0/652**	0/367**	تعداد همبستگی
	0/003	0/000	0/002	0/003	0/003	0/001	Sig. (2-tailed)
ارتقاء مشروعیت دولت	0/263*	0/437**	0/283*	0/318**	0/556**	0/559**	تعداد همبستگی
	0/001	0/007	0/001	0/000	0/000	0/003	Sig. (2-tailed)
	385	382	385	385	385	385	تعداد

انجام آزمون کولموگروف اسمرینف داده‌های جمع‌آوری شده دارای توزیع نرمال بودند. سپس از آزمون همبستگی پیرسون (R) به عنوان روش آماری مناسب استفاده شده است.

پژوهش حاضر با هدف ضرورت اخلاقی تبیین مدل شهروند محوری مردم سالار در سازمان‌های دولتی ایران با استفاده از تحلیل عاملی تاییدی انجام گرفته است. طبق ردیف اول جدول شماره 2 بین مولفه ثبات سیاسی و کلیه مؤلفه‌های سازمان‌های دولتی همبستگی قابل قبولی در سطح معنی داری کمتر از 0/05 مشاهده می‌شود، بنابراین سوال اول تحقیق مورد تایید قرار می‌گیرد. در این بین بیشترین همبستگی با مقدار 0/432 مربوط به ثبات سیاسی و ارائه اطلاعات لازم در سازمان‌های دولتی می‌باشد. این نتیجه با تحقیق انجام گرفته قبلی تا حدود زیادی هماهنگ است (15).

نتایج مشاهده شده در ردیف دوم جدول ضمن تأیید سوال دوم تحقیق گواه این امر است که دست یابی به مردم سالاری بیشترین همبستگی را با دادن حق انتخاب به شهروندان توسط سازمان‌های دولتی دارد؛ این امر در همه مطالعات انجام گرفته در زمینه مردم سالاری مورد تأیید قرار گرفته است، چرا که یکی از مهمترین اصول مردم سالاری، آزادی انتخاب و تصمیم‌گیری توسط شهروندان می‌باشد (1).

مشاهده داده‌های ردیف سوم جدول 2 ضمن تأیید سوال سوم، بیانگر ارتباط معنادار بین مولفه مشارکت شهروندان با داشتن رفتار متعهدانه در قبال شهروندان با مقدار همبستگی 0/652 می‌باشد. نتیجه به دست آمده تا حد زیادی مطابق تحقیقات انجام شده قبلی می‌باشد (13). داده‌ها در آخرین ردیف جدول نیز بیانگر ارتباط معنادار بین مؤلفه ارتقاء مشروعیت دولت با مؤلفه درک نیازهای مردم 0/559 می‌باشد. به‌طور کلی می‌توان گفت در حکومت‌های مردم سالار برای هر شهروند «حقوق بنیادینی» مد نظر است که نباید از سوی دولت مورد تعرض واقع شود. در یک جامعه مردم سالار حاکمان با نظر مردم به قدرت می‌رسند و در واقع منشاء سلطه آنها مردم می‌باشند، بنابراین مشروعیت دولت به‌عنوان مبنای حکومت‌های مردم سالار در عمل به کارآمدی بلندمدت دولت و برآوردن نیازهای مردم گره می‌خورد (7، 17).

پس از انجام آزمون‌های مذکور، از ضریب همبستگی پیرسون (R) برای پاسخ به سوالات زیر استفاده شده است:

✓ سوال 1: آیا بین ثبات سیاسی و مولفه‌های سازمان‌های دولتی رابطه مثبت وجود دارد؟

✓ سوال 2: بین برقراری مردم سالاری و مولفه‌های سازمان‌های دولتی رابطه مثبت وجود دارد؟

✓ سوال 3: بین مشارکت شهروندان و مولفه‌های سازمان‌های دولتی رابطه مثبت وجود دارد؟

✓ سوال 4: آیا بین ارتقاء مشروعیت دولت و مولفه‌های سازمان‌های دولتی رابطه مثبت وجود دارد؟

لازم به ذکر است که در جدول 2 مقادیر همبستگی بالا با علامت (***) مشخص شده است.

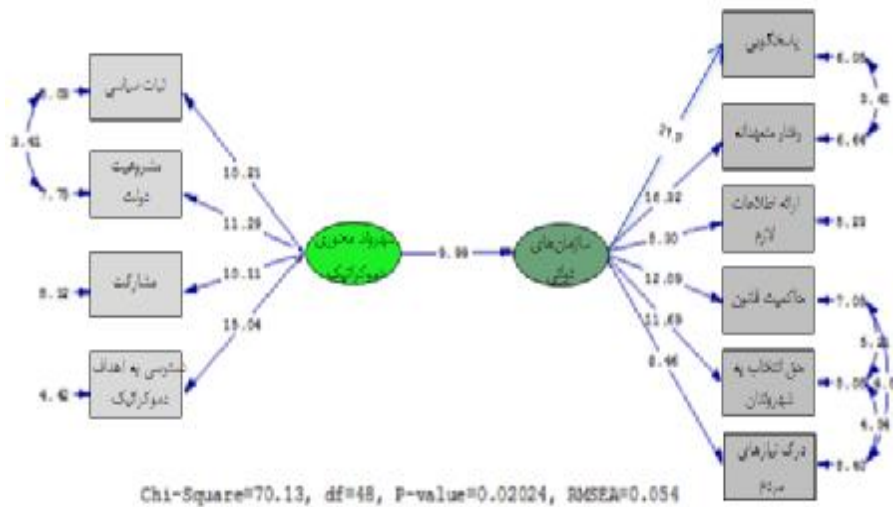
داده‌های مربوط به خروجی نرم افزار لیزرل که برازش مدل طراحی شده را نشان می‌دهد در جدول 3 ارائه شده است.

جدول 3. مقادیر شاخص‌های برازش مدل و نتیجه

برازش

شاخص برازش	مقدار مطلوب	مقدار الگو
خی دو/ درجه آزادی	<3/00	1,82
شاخص برازندگی	>0/90	0/95
شاخص تعدیل برازندگی	>0/90	0/97
میانگین مجذور پس مانده‌ها	<0/05	0/03
شاخص نرم شده برازندگی	>0/90	0/93
شاخص نرم نشده برازندگی	>0/90	0/92
شاخص برازندگی فزاینده	>0/90	0/94
شاخص برازندگی تطبیقی	>0/90	0/96
ریشه دوم برآورد واریانس خطای تقریب	<0/08	0/083

همچنین بر طبق نگاره 2 در حالت معنی داری مدل بارهای عاملی به دست آمده در خصوص تمام متغیرهای آشکار در سطح خطای 0/05 معنی دار بوده و مقدار t همه بارهای عاملی از 1/96 بزرگتر هستند.

نگاره 2. اندازه‌گیری مدل کلی در حالت معنی‌داری

(NFI)، شاخص نرم نشده برازندگی (NNFI)، شاخص برازندگی فزاینده (IFI)، شاخص برازندگی تطبیقی (CFI)، استفاده گردیده که مقادیر بالای 0/9 این شاخص‌ها حاکی از برازش بسیار مناسب مدل طراحی شده در مقایسه با سایر مدل‌های ممکنه است. برای مطالعه چگونگی ترکیب برازندگی و صرفه‌جویی مدل مربوطه، از شاخص بسیار قدرتمند ریشه دوم برآورد واریانس خطای تقریب (RMSEA) استفاده شده است. مقدار این شاخص برای مدل‌های خوب کمتر از 0/08 می‌باشد. مدلی که در آن این شاخص 0/10 یا بیشتر باشد برازش ضعیفی دارد (18). مقدار این شاخص در این مدل (0/083) می‌باشد که برای مدل طراحی شده در این تحقیق، نشان از برازش مناسب داده‌های گردآوری شده و برازندگی عالی آنها دارد.

در ادامه با توجه به یافته‌های پژوهش پیشنهاداتی جهت توسعه مفهوم شهروند محوری مردم سالار در سازمان‌های دولتی ایران مطرح می‌شود:

حمایت مدیران دولتی از مفاهیمی همچون دادن حق انتخاب به شهروندان، پاسخگویی، درک نیازهای افراد اولویت قرار دادن درک نیازهای شهروندان و برآورده ساختن آنها در سرفحه همه خط مشی‌گذاری‌ها و انتخاب استراتژی‌های سازمان‌های دولتی

ضرورت در نظر گرفتن شفافیت امور و ارائه اطلاعات در سازمان‌های دولتی جهت گسترش مردم سالاری

تاکید بر خدمت در سازمان‌های دولتی به جای سلطه بر شهروندان

داشتن دید شهروندی به مراجعه کنندگان (دوره مشتری‌گرایی و ارباب رجوع پایان یافته)

لزوم توجه صد چندان دولت و سازمان‌های دولتی به بحث قانون مداری، عدالت و نظم در انجام فعالیت‌ها

نتایج حاصل از تحلیل عاملی جدول شماره 3 نشان می‌دهد شاخص پاسخگویی و رفتار متعهدانه؛ همچنین حاکمیت قانون، حق انتخاب شهروندان و درک نیازهای مردم به‌طور مستقیم بر هم تأثیرگذار هستند. شاخص‌های ثبات سیاسی و ارتقا مشروعیت دولت دارای ارتباط معنادار می‌باشند. مدل به‌دست آمده ارتباط مؤلفه‌های شهروندی با عوامل سازمان‌های دولتی را در جامعه نشان می‌دهد. بنابراین تمام گویه‌های انتخاب شده برای شاخص‌ها بر ضرورت اخلاقی توسعه مفهوم شهروندی در سازمان‌های دولتی ایران تأکید دارند. در تحلیل مدل به دست آمده می‌توان گفت از آنجا که نسبت مجذور خی دو (X2) به درجه آزادی بسیار به حجم نمونه وابسته می‌باشد و نمونه بزرگ، کمیت خی دو را بیش آنچه که بتوان آن را به غلط بودن مدل نسبت داد، افزایش می‌دهد، نتایج حاصل از این قسمت معتبر و به لحاظ آماری قابل تحلیل بود. زیرا که مقدار نسبت خی دو به درجه آزادی برای این مدل 1/82 به‌دست آمد. در ادامه شاخص‌های GFI و AGFI نیز پیشنهاد شده که نشان دهنده اندازه‌گیری از مقدار نسبی واریانس و کوواریانس‌ها می‌باشند که توسط مدل تبیین می‌شود. این معیار بین صفر تا یک متغیر می‌باشد که هر چه به عدد یک نزدیک‌تر باشند، نیکویی برازش مدل با داده‌های مشاهده شده بیشتر است. مقدار GFI و AGFI گزارش شده برای این مدل بالاتر از 0/9 هستند. شاخص ریشه دوم میانگین مجذور پس مانده‌ها (RMR)، یعنی تفاوت بین عناصر ماتریس مشاهده شده در گروه نمونه و عناصر ماتریس برآورد یا پیش‌بینی شده با فرض درست بودن مدل مورد نظر است که هرچه این شاخص برای مدل مورد نظر نزدیک تر به صفر باشد، مدل مذکور برازش بهتری دارد. مقدار RMR در این تحقیق 0/03 بوده که بیانگر تبیین مناسب کوواریانس‌ها می‌باشد. برای بررسی اینکه یک مدل به خصوص در مقایسه با سایر مدل‌های ممکن، از لحاظ تبیین مجموعه‌ای از داده‌های مشاهده شده تا چه حد خوب عمل می‌کند، از مقادیر شاخص نرم شده برازندگی

سپاسگزاری

بدین وسیله مولفین مقاله حاضر، از مشارکت خبرگان امر در زمینه مدیریت دولتی، کارکنان دو نهاد دولتی انتخاب شده و اساتیدی که به‌نحوی در شناخت شاخص‌ها و متغیرها مشارکت داشتند نهایت تقدیر و تشکر را می‌نمایند.

واژه‌نامه

1. Citizen	شهروند
2. Ethic	اخلاق
3. Citizenship Rights	حقوق شهروندی
4. Democracy	مردم سالاری
5. Civil Ethics	اخلاق مدنی
6. Participation Political	مشارکت سیاسی
7. Legitimacy	مشروعیت
8. Democratic Citizen	شهروند محوری مردم سالار
9. Good Governance	حاکمیت خوب
10. Public Organizations	سازمان‌های دولتی
11. Political Stability	ثبات سیاسی
12. Accountability	پاسخ‌گویی
13. Citizen Selection Right	حق انتخاب شهروندان
14. Rule of Law	حاکمیت قانون
15. Responsibility	رفتار متعهدانه (مسئولیت پذیری)
16. Understanding the Need of People	درک نیاز مردم

Reference

- Boshriye H. (2013). Democracy lessons for all. 4th ed. Tehran: Negah Moaser Institute Publication. (In Persian).
- Hazeri AM, Mohammadi N, Fokouhi N. (2009). Empowerment of citizenship ethics: The way to democracy. Iranian Journal of Social Studies; 3(2): 1-15. (In Persian).
- Marzooghi R, Salimi GH, Hamrahi F. (2018). Explaining the role of organizational virtuousness in promotion of organizational trust in an ethics based public organizations. Ethics in Science and Technology; 13(1): 27-37. (In Persian).
- Manson JB. (2000). Downsizing issue, the impact on employee moral and productivity. New York: Stuart Bruche Publication.
- Jafari Langroodi MJ. (۲۰۱۴). Wide terminology of law. 6th ed. Tehran: Ganje Danesh Publication. (In Persian).
- Tabatabaee Motameni M. (2009). Public liberty and human rights. Tehran: Tehran University Publication. (In Persian).

ایجاد سیستم‌های منسجم در سازمان‌ها برای پاسخگویی به شهروندان و داشتن رفتار متعهدانه در قبال خدمات و کالاهای ارائه شده

فراهم آوردن زیر ساخت‌های لازم و قوانین در زمینه مشارکت شهروندان در امور مربوط به خودشان در همین راستا موارد ذیل به‌عنوان محدودیت‌های اساسی و تأثیرگذار در این پژوهش برشمرده می‌شود:

- انتخاب گروه خبرگان جهت فن دلفی
- کدگذاری سوالات پرسشنامه باز دلفی و رسیدن به اجماع
- حساسیت پاسخ‌گویان و احتمال عدم پاسخگویی صادقانه بعضی از افراد به پرسشنامه‌ها.
- انگیزه و رغبت پایین بعضی از کارکنان در تکمیل پرسشنامه بخش کمی
- بازه زمانی محدود برای پاسخ سؤالات تحقیق
- متفاوت بودن جنس، سن و تحصیلات پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه پیمایشی

نتیجه‌گیری

از آنجا که منظور از اخلاقیات فرآیندی است که هدف آن ایجاد حاکمیتی پایدار مطابق با نیازهای شهروندان و از لحاظ عملکردی، مکانی مناسب برای زندگی نسل‌های حال و آینده است، بنابراین توسعه اخلاقیات مستلزم تحقق مفاهیم شهروندی در قالبی مردم سالار است تا بتواند عدالت و مساوات را مطابق نیاز شهروندان فراهم آورد. امروزه شهروندان، انتظار دریافت خدمات و کالاهایی با کیفیت بالاتر را دارند. بنابراین دولت باید قابلیت‌هایی برای شهروندان و ذینفعان فراهم آورد تا آنها بتوانند در موضوعات عمومی مشارکت فعال‌تری داشته باشند. تا از این طریق بتوانند بر گسترش عدالت، برابری و مشروعیت سلطه خود تأثیر بگذارند. در چنین حالتی سازمان‌های دولتی به‌عنوان نهادهای ارتباطی بین دولت و ملت برای ارتقای سطح ارتباط، همدلی، تفاهم و همکاری بیشتر آنها به‌عنوان یک ضرورت اساسی مطرح است که وظیفه آنها در این زمینه داشتن رفتار متعهدانه و مسئولیت‌پذیر (پاسخگویی) در قبال شهروندان جامعه است.

ملاحظه‌های اخلاقی

در این تحقیق، محقق سعی نموده است اصول اخلاقی را در ارجاع دهی به منابع و جمع‌آوری داده‌ها به‌طور کامل رعایت نماید.

13. Akbarzadeh F, Kianidahakian H. (2013). The role of citizenship and democracy in political development after the Islamic revolution. Ardebil: The 2nd International Conference on Iranian Economics, Management and Culture. (In Persian).
14. Javidi T, Aali M. (2006). An analysis of the dimension and scopes of informal education in training a democratic citizen. Tehran: The 1st Conference in Training and Informal Learning. (In Persian).
15. Ahmadi H, Moedfar S. (2014). Democracy and political stability. Kharazmi University Journal of Social Problems of Iran; 6 (1): 7-35. (In Persian).
16. Mohseni F, Abdolahi H. (2013). Analyzing the liberal citizenship rights foundations, based on people's place. Journal of Public Law Knowledge; 2(6): 23-46. (In Persian).
17. Ghazishariat A. (2015). The requirement in basic rights. Tehran: Mizaan Publication. (In Persian).
18. Hooman HA. (1995). Structural equation modeling. Tehran: Samt Publication. (In Persian).
7. Lipset SM. (1993). The social requisites of democracy revisited: 1993 presidential address. American Sociological Review; 59 (1): 1-22.
8. Pourezat A, Hashemi Kasvae M. (2016). Recognition of public management and administration knowledge identity. Public Management Researches Journal; 30 (8) 5-31. (In Persian).
9. Peters BG. (2011). Bureaucracy and democracy: Towards result-based legitimacy, administrative reforms and democratic governance. London: Routledge Publication.
10. Rahimi Kaloor H, Golzard A, Ghafari Majlaj H. (2018). Analyzing the relationship between work conscience and social responsibility: Professional ethics as mediator. Ethics in Science and Technology; 13(1): 100-107. (In Persian).
11. Alvaani M, Danaeifard H. (2013). An introduction to the philosophy of public administration theories. Tehran: Saffar Publication. (In Persian).
12. Alvaani M, Sheloviri M. (2015). Public affairs management. Tehran: Institute for Management and Planning Studies Publication. (In Persian).